نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
سال سوم، شماره دوم، تابستان ۹۸، صفحات ۲۲۲ تا ۲۲۳

خلاصه سیاستی «تعارض منافع در محیط‌های بالینی»

نویسنده:
علیرضا پارساپور*

چکیده

تعارض میان منافع افراد در تعاملات اجتماعی امری ناگزیر است. از این رو سیاست‌گذاران تلاش می‌کنند تا آن را چنان «مدیریت» کنند که ترمزی برای خدمت و مخدوش‌کننده اعتماد در جامعه نباشد. در این نوشتار مواردی در رابطه با رعایت موارد اخلاقی در ارتباط پزشک با بیمار، پزشک با شرکت‌های دارویی و پژوهش‌های پزشکی ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: اخلاق، پژوهش زیست پزشکی، تضاد منافع، روابط پزشک - بیمار

تعارض میان منافع افراد در تعاملات اجتماعی امری ناگزیر است. از این رو سیاست‌گذاران بیش از آنکه در پی نفی و رفع تعارض منافع باشند تلاش می‌کنند تا آن را چنان «مدیریت» کنند که ترمزی برای خدمت و مخدوش‌کننده اعتماد در جامعه نباشد. این راهنمای خلاصه اصول برخورد با موارد تعارض منافع است.

۱. اعتبار حرف پزشکی به اعتماد مردم وابسته است. ریشه این اعتماد در حرفه‌مندی اهالی حوزه سلامت است چرا که پزشکان باید همیشه منافع مردم را بر منافع فردی مقدم بدارند. واقع‌شدن در چنین موقعیتی به‌خودی‌خود محل اشکال نیست بلکه نحوه برخورد با آن مهم است. آشکارسازی تعارض برای مردم و همکاران بهترین شیوه برای حفظ شأن و حرمت حرفه پزشکی است. در بعضی موارد هم حضور یک ناظر سوم و بی‌طرف برای رفع موقعیت تعارض ضروری است.

۲. ارجاع بیمار برای امور تشخیصی درمانی نباید در قبال پاداش یا امتیاز (اعم از وجه نقدی، هدیه، تخفیف در اجاره یا هزینه‌های مطب، ارجاع متقابل بیمار و ...) باشد. ارجاع اگر بر مبنایی غیر از ضرورت و اقتضای علمی صورت گیرد و پزشک در قبال آن بهره‌ای از همکاران یا مراکز تشخیصی درمانی ببرد، سهم‌خواری نامیده می‌شود که از منظر اخلاق و تعهد حرفه‌ای ممنوع است.

۳. تجویز نا به جا و غیرعلمی اقدامات تشخیصی درمانی همچون تصویربرداری، آندوسکوپی، اکوکاردیوگرافی، نوارمغزی، نوار عصب و عضله و مواردی از این قبیل به‌منظور انتفاع مالی از مریض با هیچ توجیهی ازجمله رضایت بیمار یا افزایش خاطرجمعی او پذیرفته نیست و سهم‌خواری به شمار می‌رود.

۴. پذیرش هدیه از بیمار اگر در قضاوت و خدمت‌رسانی پزشک تأثیر بگذارد جایز نیست. هدایا حتی اگر خللی در ارتباط طبیب با بیمار ایجاد نکند به دلیل شأن حرفه‌ای و پرهیز از مخاطرات حرفه‌ای و اخلاقی، نباید گران‌قیمت باشد، نباید تکرار شود و نیز نباید منجر به تبدیل رابطه حرفه‌ای به رابطه‌ی شخصی شود. هم‌چنین پذیرفتن هدیه نقدی همچون پول و سکه مغایر اخلاق حرفه‌ای است. هنگام رد هدیه نیز باید کرامت بیمار را لحاظ کرد و نباید موجب رنجش او شد.

۵. پذیرش هدیه از صنعت همچون شرکت‌های داروسازی و تجهیزاتی اگر در تجویز و سایر اقدامات درمانی و تشخیصی طبیب تأثیر بگذارد یا پزشک را مدیون شرکت یا کارخانه سازد مجاز نیست. هدایای صنعت تنها در صورتی قابل‌قبول هستند که در جهت منافع بیماران باشد (همچون کتاب، گوشی پزشکی، خط کش، وزنه و ثبت‌نام رایگان در کنگره‌ها). ارتباط پزشکان و شرکت‌های صنعتی، دارویی و تجهیزات پزشکی نباید به‌گونه‌ای باشد تا در صورت آشکار شدن موجب شرمساری ایشان شود.

۶. نمایندگان علمی یا فروش صنایع نباید مستقیم با بیماران در تماس باشند. تماس با دانشجویان نیز از منظر اخلاقی جایز نیست. حضور این نمایندگان در محیط‌های درمانی و آموزشی تنها با نظارت مسئولان و رعایت ضوابط سازمان مجاز است.

* استادیار، مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]

۷. حمایت شرکت‌ها و صنایع از سفرهای داخلی و خارجی پزشکان تنها در صورتی پذیرفته است که پزشکان به‌عنوان سخنران، شرکت در جلسه‌ای علمی، ارزیابی وسیله‌ای علمی برای خرید و ارتقای سطح علمی صنعت یا دانشگاه حضور یابند. انتخاب پزشکان برای سفر باید با مشورت انجمن تخصصی، گروه‌های آموزشی و یا مدیران بخش‌های بالینی یا مراکز تحقیقاتی صورت گیرد نه حامیان مالی. همچنین تأمین هزینه خانواده‌ی پزشکان برای همراهی در سفر به‌هیچ‌وجه پذیرفته نیست.

۸. محتوای علمی برنامه‌های آموزشی که شرکت‌ها و صنایع برگزار می‌کنند نباید توسط خود آن‌ها تهیه و ویرایش شود. سخنرانان صرفاً باید ملاحظات علمی و فایده محصول برای بیماران را بیان کنند.

۹. حمایت‌های صنعت از دانشگاه چه در قالب کمک‌هزینه به دانشجویان و چه در مواردی همچون ساخت و تجهیز، باید متمرکز باشد و به شخصیت حقوقی دانشگاه، دانشکده یا بیمارستان ارائه شود. کمک به افراد یا اشخاص به دلیل مخاطرات اخلاقی و موقعیت تعارض منافع جایز نیست.

۱۰. برای مدیریت تعارض منافع در پژوهش‌های پزشکی، طرح‌ها باید به تصویب کمیته اخلاق برسد. پژوهشگران نباید در تصمیم‌گیری و تصویب پژوهش‌هایی که در آن مشارکت دارند، دخیل باشند. پرداخت هزینه به پزشک صرفاً برای ارجاع و معرفی آزمودنی مجاز نیست. همچنین ارتباط مالی پژوهشگر و صنایع نباید تحت تأثیر و درگرو نتیجه پژوهش باشد.

Conflict of Interest in Clinical Environments

Alireza Parsapour*

Abstract

Conflict of interests in social interactions is inevitable. Policymakers try to manage it in a way that it does not serve as a breach of trust. This article presents some of the ethical implications of the physician-patient relationship, conflict of physicians with drug companies, and conflicts in medical research.

Keyword: Biomedical Research, Conflict of interests, Ethics, Physician-Patient Relations

* Medical Ethic Research Center, Tehran University of Medical Sciences

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-24]